

НЕНАД БИНГУЛАЦ*
Правни факултет за привреду и
правосуђе
Нови Сад
МИЛОВАН КОМНЕНИЋ
Адвокат
Београд

УДК 343.8:342.56(497.11)
Монографска студија
Примљен: 05.09.2015
Одобрен: 11.10.2015

ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА АЛТЕРНАТИВНИХ САНКЦИЈА У КРИВИЧНИ СИСТЕМ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ СА ОСВРТОМ НА ЗЕМЉЕ У ОКРУЖЕЊУ

Сажетак: Питање алтернативних санкција последњих година добија на све већем значају, посебно у земљама у којим су оне релативно од скоро уведене у законодавни систем. У краћем разматрању ове проблематике, у раду је сагледана сврха кажњавања и потреба за што бољом индивидуализацијом кривичних санкција. У кривичном законодавству Републике Србије постоји широк распон кривичних санкција, што значајно олакшава судску одлуку приликом избора, врсте и висине санкције, за сваки конкретан случај, али увођењем алтернативних кривичних санкција проширује се и могућност још веће индивидуализације али остварују се и многи други позитивни ефекти како за друштво тако и за самог осуђеног, а самим тим умањују се (или се отклањају) могући негативни ефекти постојећих кривичних санкција. У овом раду сагледани су начини на које су постепено уведене алтернативне санкције у постојеће кривичне системе Републике Србије, Републике Хрватске, Републике Црне Горе и Босне и Херцеговине, кроз краћи упоредни приказ.

Кључне речи: алтернативне кривичне санкције, рад у јавном интересу, казна затвора без напуштања просторија, електронски надзор, економска исплатљивост

Уводна разматрања

Пораст криминалитета у земљама у „друштвеној“ и економској транзицији, као што је Србија, али и у земљама из окружења, намеће питање да ли кривичне санкције још увек имају адекватно правно дејство. Познато је да савремена теорија, последњих година, све више заступа ставове по којима се сврха кажњавања може постићи применом алтернативних санкција, тј. применом „нових“ санкција које представљају алтернативу најзаступљенијој казни у свим законодавствима, казни затвора. Разматрање овог питања је потребно започети од опште сврхе прописивања и изрицања кривичних санкција, која има за циљ сузбијање дела којима се повређују или угрожавају вредности заш-

* nbingulac@pravni-fakultet.info

тићене кривичним законодавством.¹ Иако није потребно посебно прецизирати, ипак ће се нагласити да појам криминалитета, у ширем смислу, представља свако противправно понашање (чињење и нечињење) за које по важећим прописима земље, од стране надлежног органа, може изрећи санкција.²

Кривични законик Републике Србије предвиђа да сврха кажњавања има троструко дејство и то: а) спречавање учиниоца да чини кривична дела и утицање на њега да убудуће не чини кривична дела, б) утицање на друге да не чине кривична дела и ц) изражавање друштвене осуде за кривично дело, јачање морала и учвршћивање обавезе поштовања закона.³ Из претходног изнетог може се видети да се Закоником сврха кажњавања одређује као специјална и генерална превенција. Неспорно је да казна затвора представља најстрожију главну казну у оквиру кривичних санкција (осим у земљама где се и даље предвиђају смртна казна и телесне казне), а без улажења у разматрање о позитивним и негативним ефектима овог облика кажњавања, уз јасну тенденцију пораста криминалитета⁴, може се основано поставити питање да ли је то показатељ да поменута кривична санкција не остварује очекиване ефекте.

Казна затвора посматрано са економског аспекта представља веома „скуп“ облик кажњавања, а поједини подаци указују да се за затворски систем у Србији издваја преко шездесет милиона евра годишње, што представља од петнаест до двадесет евра по затворенику дневно,⁵ што представља дупло више трошкова у односу на трошкове електронског надзора.⁶ С обзиром на висину улагања у затворски систем (иако се ту првенствено ради о текућим трошковима одржавања, хране, плата запослених и сл.) ипак је разумно очекивати постизање знатно бољих ефеката у смислу сврхе кажњавања.

За поједина кривична дела, посматрано из угла сврхе кривичних санкција, могу се изрећи мере упозорења или мере безбедности, што представља знатно блажи облик у односу на казне. Мере упозорења, односно, условна осуда и судска опомена могу се изрећи у случајевима предвиђеним Закоником када се може очекивати да ће на учиниоца условна осуда, што представља упозорење суда уз претњу казне, или судска опомена, што представља само упозорење, довољно утицати да више не врши кривична дела. Постоје ставови аутора који указују на становиште да је овај вид кривичних санкција превише благ за учиниоца кривичног дела због недовољног степена надзора, док се мере безбедности ограничавају на уже одређене циљеве (обавезно психијатријско лечење на слободи, обавезно лечење наркомана, обавезно лечење алкохоличара...) који

¹ Кривични законик, Службени гласник РС, бр. 85/05, 88/05 - испр., 107/05 - испр., 72/09, 111/09 и 121/12, 104/2013 и 108/2014, члан 4, став 2.

² Мило Бошковић, *Криминологија*, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад, 2007., стр. 134.

³ Кривични законик, *op.cit.*, члан 42.

⁴ Завод за статистику Републике Србије, *Статистички календар Србије за 2015.г.*, Београд, 2015., стр. 107.

⁵ Политика онлајн, чланак под називом „Српски затвореник кошта 15 евра на дан“, преузето са: <http://www.politika.rs/rubrike/Hronika/Srpski-zatvorenik-kosta-15-evra-na-dan.lt.html>, 28.10.2013.

⁶ Прес онлајн, чланак под називом: „Електронски надзор штеди 8,76 милиона евра годишње“, <http://www.pressonline.rs/info/politika/146573/elektronski-nadzor-stedi-876-miliona-evra-godisnje.html>, 28.10.2013.

се њиховом применом требају постићи⁷. Имајући на уму претходно изнето намеће се питање алтернативних кривичних санкција које би требало да употпуне дијапазон већ постојећих кривичних санкција у циљу прилагођавања истих сваком учиниоцу кривичног дела.

Индивидуализација кривичне санкције

Индивидуализација кривичне санкције представља изрицање учиниоцу кривичног дела оне казне којом ће се по оцени суда, најбоље остварити сврха кажњавања.⁸ Прецизније дефинисано, индивидуализација казне је прилагођавање казне конкретно извршеном кривичном делу и његовом учиниоцу узимањем у обзир све околности случаја, а нарочито тежину извршеног дела и степен кривице оптуженог, односно осуђеног.⁹ Упознавање личности учиниоца кривичног дела остављено је на слободну оцену суда кроз његов однос према суду и странкама у поступку, првенствено пре и током поступка, док у ређим случајевима и након поступка. Слободна оцена не представља лак посао, јер се тим подразумева скуп законских могућности које треба да омогуће да се пре избора и изрицања кривичне санкције упозна личност оптуженог.¹⁰ Скуп законских могућности, између осталог, представљају и олакшавајуће и отежавајуће околности. Од значаја је споменути и став којим се истиче да је тешко поставити границу између појмова одмеравања казне и индивидуализације казне, јер по појединим ауторима индивидуализација казне у ширем смислу одговара појму одмеравања казне, те се сматра да се ради о истој ствари.¹¹ Поред до сада изнетог, иако није потребно посебно наглашавати, индивидуализација кривичне санкције могућа је само уз примену принципа легалитета којим се гарантује да нико неће бити кажњен казном која законом није прописана за одређено извршено кривично дело.

Од посебног значаја за индивидуализацију кривичне санкције представља и широк распон казни чиме се олакшава доношење судске одлуке посебно приликом избора, врсте и висине казне за сваки конкретан случај,¹² поготово када постоји веше казних оквира, јер тада се омогућава потпуније прилагођавање казне за предвећена кривична дела уз боље могућности индивидуализације казни у зависности од конкретног случаја.¹³

⁷ Марија Маљковић, *Алтернативе казни затвора*, Социјална мисао, вол.18, бр.2, 2011., стр. 9. и 15.

⁸ Никола Срзентић, Александар Стајић и Љубиша Лазаревић, *Кривично право Југославије (општи део)*, Савремена администрација, Београд, 1995., стр. 308.

⁹ Сретко Јанковић, *Претпоставке за индивидуализацију казне*, Билтен Апелационог суда у Београду, 2012., стр.1., преузето са: <http://www.bg.ap.sud.rs/images/pretpostavke%20za%20individualizaciju%20kazne19.10.2012.pdf>, 20.03.2015.

¹⁰ Љубиша Лазаревић, *Индивидуализација кривичних санкција и њено место у политици сузбијања криминалитета*, Зборник: Утврђивање чињеничног стања, изрицање и извршење кривичних санкција, Будва, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 1998., стр. 99.

¹¹ Зоран Стојановић, *Кривично право (општи део)*, Правна књига, Београд, 2010., стр. 269.

¹² Сретко Јанковић, *Претпоставке за индивидуализацију казне, op.cit.*

¹³ Ђорђе Ђорђевић, *Казнени оквири у Предлогу новог Кривичног законика*, у Зборнику Нове тенденције у науци кривичног права и наше кривично законодавство, Златибор, 2005., стр. 131-132.

Потребно је истакнути да да поједини аутори сматрају да су са изменама и допунама Кривичног законика из 2009. године предвиђена ограничења института ублажавања казне те она сужавају могућност за избор врсте и висине кривичне санкције, односно остварење начела индивидуализације.¹⁴

Индивидуализација кривичне санкције, у смислу висине и врсте, а уз постизање сврхе кажњавања, од посебног је значаја и за малолетне учиниоце кривичних дела. Члановима 40. и 41. Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичној правној заштити малолетних лица¹⁵ предвиђа се изрицање васпитних мера и малолетничког затвора пунолетним учиниоцима кривичних дела за кривична дела која су учинили као малолетници, односно изрицање васпитних мера млађим пунолетним лицима.

Разлози увођења алтернативних санкција

Приликом указивања и краћег осврта на сврху кажњавања посредно су истакнути и потенцијално позитивни ефекти, под претпоставком да су постигнути, стога је потребно указати и на неке од потенцијално негативних ефеката који могу да наступе током издржавања казне.

Могући негативни ефекти најбоље се могу сагледати кроз разматрање казне затвора (биће указани само неки од најчешћих). Осуђено лице на казну затвора у својој широј али понекад и у ужој породици, међу комшијама, пријатељима и колегама са посла, често може бити „трајно обележен“ као „криминалац“. У периоду у којем лице издржава казну затвора, одвојен је од породице што може да има значајне негативне последице по породицу, почевши од утицаја на одрастање и психолошки развој деце без једног (или оба) родитеља, па преко „незгодних питања“ о том родитељу или члану фамилије упућених од стане друштвене околине, стварање погрешних система вредности и сл. Негативне последице код лица на издржавању казне затвора могу се манифестовати кроз прекид школовања посебно ако се ради о малолетном учиниоцу кривичног дела којем је изречена казна малолетничког затвора или ако се ради о млађем пунолетном лицу. Ако се ради о пунолетном лицу које је пре изречене казне било у радном односу, могуће је да дође до престанка радног односа независно од његове воље и воље послодавца у случају: када му је, по одредбама закона, односно по правноснажној одлуци суда или другог органа, забрањено обављање одређених послова, а да му се не може обезбеди обављање других послова и то даном достављања правноснажне одлуке; ако због издржавања казне затвора мора да буде одсутан са рада у трајању дужем од шест месеци и то даном ступања на издржавања казне; и ако му је изречена мера безбедности, васпитна или заштитна мера у трајању дужем од шест месеци те због тога мора да буде одсутан са рада, даном почетка примењивања те мере.¹⁶ Након поменутог, по-

¹⁴ Наташа Делић, *Забрана (искључење) ублажавања казне у одређеним случајевима*, CRIMEN (I) 2/2010, стр. 228.

¹⁵ Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичној правној заштити малолетних лица, Службени гласник РС, бр. 85/2005

¹⁶ Закон о раду, Службени гласник РС, бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013 и 75/2014, члан 176 став 2,3 и 4.

новно запослење, код некадашњег послодавца, или ново запослење код другог послодавца, може се довести у питање посебно ако се узме у обзир за које дело је изречена казна затвора. Додатан проблем може постојати посебно код послова који захтевају константно усавршавање због развоја технологије, а лицима која су на издржавању казне затвора може бити онемогућено или делимично онемогућено поменуто усавршавање. Потребно је указати да се негативне последице могу видети и током самог боравка у установи за извршење кривичних санкција. Због већег броја затвореника (због препуњених капацитета) услеђује њихово мешање услед чега може доћи и до такозване „криминалне инфекције”.¹⁷ Последица поменутог је да се уместо очекиваних позитивних ефеката који би се требали постићи сврхом кажњавања повећавају шансе за стварање нових повратника преношењем искустава или усавршавањем знања и вештина. Овом облику криминализације посебно су изложени они који су по први пут упућени на издржавање казне затвора где се неминовно сусрећу са другим осуђеним лицима међу којима су и повратници.¹⁸

Применом алтернативних санкција многи могући негативни ефекти били би умањени или избегнути. Позитивни ефекти код спровођења алтернативних санкција, првенствено су у избегавању негативних ефеката о којима је већ било речи; затим друштвена заједница добија непосредну корист у виду радне снаге; контролисано и јавно се спроводи реинтеграција осуђених лица у друштво; могуће је отклањање или ублажавање причињене штете или њено измирење са осуђеним лицем; смањивањем броја осуђених лица на казну затвора оптимизује се рад саме установе и смањују се трошкови одржавања система и сл.

Министарство правде Републике Србије је 2013. године сачинило је Стратегију с циљем побољшања квалитета правде и ефикасности правосуђа, уз јачање и заштиту независности, а постављени су и циљеви који се односе на алтернативне санкције. Већ током 2013. године алтернативне санкције могле су се примењивати у петнаест градова Србије, са тенденцијом да се могу примењивати на територији целе Србије, што је и предвиђено Националном стратегијом реформе правосуђа за период 2013-2018. године.¹⁹ У том иницијалном периоду, 2013. године, 410 осуђених лица било је упућено на издржавање казне на неком од послова од јавног интереса, чиме се постигло да се на тај начин издржавања казне уштеди од преко 50.000 евра.²⁰ Током 2014. године испуњени су предвиђени циљеви Стратегијом, тј. отворено је 25 Канцеларија за алтернативне санкције у свим седиштима Виших судова у Републици Србији. Последња Канцеларија је отворена у Новом Пазару. Подаци показују да током 2013. године у местима где су већ биле отворене Канцеларије, упућивање на

¹⁷ Удружење судија прекршајних судија Републике Србије, *Алтернативне санкције – казна рада у јавном интересу – анализа проблема са акционим планом и препорукама за унапређење*, Билтен бр.3, Београд, 2012., стр. 9.

¹⁸ Политика онлајн, чланак под називом: „Криминална инфекција је у затворима неизбежна”, http://www.politika.rs/rubrike/Sta-da-se-radi/Kriminalna-infekcija-je-u-zatvori_ma-neizbezna.sr.html, 29.10.2013.

¹⁹ Национална стратегија реформе правосуђа за период 2013-2018. године усвојена од стране Народне скупштине Републике Србије 01. јуна 2013. године

²⁰ Радио телевизија Србије, репортажа под називом: „Алтернативне санкције - уштеде у буџету”, <http://www.rts.rs/page/stories/ci/story/124/alternativnesankcije.html>, 01.11.2013.

издржавање казне затвора у трајању до 3 месеца било је смањено до 80%, до 6 месеци смањено је до 62%, а до годину дана смањено је преко 40%.²¹

Извршење алтернативних санкција у Републици Србији обавља Повереничка служба која делује у оквиру Одељења за третман и алтернативне санкције при Управи за извршење заводских санкција Министарства правде. Дужност повереника је, између осталог, да успостави и одржава контакте са осуђеним лицима и да им пружа помоћ и подршку и по одслужењу изречене казне кроз сарадњу са надлежним судом, органом унутрашњих послова, послодавцем и другим установама, организацијама и удружењима.

Увођење алтернативних санкција у кривични систем Републике Србије са освртом на окружење

Увођење алтернативних санкција у постојећи кривични систем Републике Србије започето је стварањем предуслова у виду доношења правне регулативе, што је постигнуто изменама и допунама Кривичног законика²² и Закона о извршењу кривичних санкција²³ (пре доношења последњег 2014. године) из 2005/06.године. Кривичним закоником чланом 43. предвиђа се да се учиниоцу кривичног дела може изрећи казна рада у јавном интересу, док се чланом 52. уређује њена примена. Истим законом, члановима од 71 до 76, прописује се и прецизира условна осуда са заштитним надзором. У претходном Закону о извршењу кривичних санкција у члановима од 181. до 184. предвиђало се питање извршења казне рада у јавном интересу, док се члановима од 186. до 191а. предвиђало извршење условне осуде са заштитним надзором. Затим, поред сада изнетог потребно је још нагласити да је у Кривични законик уведена и могућност издржавања казне затвора без напуштања просторија у којима осуђени станује, што се и предвиђа чланом 45. ставом 5, и то на начин да ако се учиниоцу кривичног дела изрекне казна затвора до једне године она се може извршити тако што ће је осуђени издржавати у просторијама у којима станује ако суд тако одреди. Поменуто је прецизирано и Законом о извршењу кривичних санкција и то члановима од 174а. до 174е. Потребно је истаћи и Правилник о начну извршења казне затвора у просторијама у којима осуђени станује²⁴ који се ближе уређује начин извршења казне затвора, која се извршава на овај начин.

Током 2014. године у законодавство Републике Србије је уведен нови закон и то Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера²⁵ којим се уређује

²¹ Министарство Правде Републике Србије, Алтернативне санкције, преузето са: <http://www.mpravde.gov.rs/vest/7901/otvorena-poslednja-kancelarija-za-alternativne-sankcije.php>, 12.03.2015.

²² Кривични законик, Службени гласник РС, бр. 85/05, 88/05 - испр., 107/05 - испр., 72/09, 111/09 и 121/12, 104/2013 и 108/2014

²³ Закон о извршењу кривичних санкција, Службени гласник РС, бр. 85/2005, 72/2009 и 31/2011

²⁴ Правилник о начину извршења казне затвора у просторијама у којима осуђени станује, Службени гласник РС, бр.64/10

²⁵ Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера, Службени гласник РС, бр. 55/2014

поступак извршења ванзаводских санкција и мера изречених у кривичном, прекршајном или другом судском поступку, које се извршавају у заједници, прописује се сврха, садржај, начин извршења, положај лица у поступку, као и надзор над извршењем. Овим Законом сврха извршења ванзаводских санкција и мера сагледана је у заштити друштва од криминалитета извршењем ванзаводских санкција и мера у заједници са циљем ресоцијализације и реинтеграције осуђених лица.

У тзв. припремном периоду (око 2005. године) примене алтернативних санкција у судској пракси, било је неопходно успостављање одговарајућих организационих предуслова. Министарство правде у том периоду, заједно са Мисијом ОЕБС-а у Србији и Канцеларијом Савета Европе у Београду, учествовало је у изради и спровођењу Стратегије за реформу система извршења заводских санкција у Србији,²⁶ чије су главне тачке: оснивање Повереничке службе, обука повереника и стварање услова за њихов рад, стручно усавршавање судија и тужилаца, формирање координационог тела и стварање материјалних услова за пуну примену алтернативних санкција.²⁷

Током истог периода у законодавство Републике Србије уведена су и два нова правилника (јер тада још увек није био донет Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера) којима се ближе дефинише спровођење алтернативних санкција и то: Правилник о извршењу условне осуде са заштитним надзором²⁸ и Правилник о извршењу казне рада у јавном интересу.²⁹ У поменутих правилницима, чланом 2, прецизирана су начела којима се: гарантује поштовање људског достојанства, права, слобода и приватности осуђеног и његове породице; и забрана дискриминације због расе, боје коже, пола, језика, вере, политичког или другог уверења, националног и социјалног порекла, имовног стања, рођења, образовања, друштвеног положаја или другог личног својства. Истакли би још да се у истим правилницима, у већ поменутом члану 2, прецизира и значење заштитног надзора у смислу да се заштитним надзором прати понашање осуђеног лица на слободи за одређено време у току времена проверавања и да му се пружа неопходна помоћ, старање и заштита у циљу остварења сврхе изречене условне осуде, док се рад у јавном интересу обавља на начин којим се осуђеном и његовој породици гарантује поштовање људског достојанства, основних права и слобода и приватности.

Идеја о законском регулисању ове области попримала је све већи значај па је из тог разлога формирана Радна група Управе за извршење кривичних санкција (тадашњег) Министарства правде и државне управе Републике Србије која је израдила предлог Закона о Пробацији у извршењу ванзаводских санкција и мера уз организациону и логистичку подршку Мисије ОЕБС-а у Репу-

²⁶ Стратегија за реформу система извршења заводских санкција у Србији, Министарство правде Републике Србије, Београд 2005.

²⁷ В. Министарство правде Републике Србије, Законска регулатива, www.uiks.mpravde.gov.rs/cr/articles/zakonska-regulativa/, 29.10.2013.

²⁸ Правилник о извршењу условне осуде са заштитним надзором, Службени гласник РС, бр. 20/2008

²⁹ Правилник о извршењу казне рада у јавном интересу, Службени гласник РС, бр. 20/2008

блици Србији.³⁰ Један од планираних циљева је да се након доношења поменутог Закона и његовог ступања на снагу у знатној мери смањити број осуђених лица који издржавају казну затвора и то до 20% што би између осталог имало ефекат и на препуњеност затвора, затим да се унапреди ресоцијализација осуђених лица што би имало утицаја и број повратника.

У Републици Хрватској увођење алтернативних санкција уследило је изменама и допунама „Казненог закона“³¹ који је ступио на снагу 1999. године, па се тако предвиђа могућност изрицања и извршавања нових алтернативних санкција према пунолетним извршиоцима кривичних дела и то чланом 55. „рад за опће добро“ (рад у јавном интересу) и чланом 56. „увјетна осуда са заштитним надзором“ (условна осуда са заштитним надзором). За извршење наведених санкција надлежна је „Управа за затворски сустав Министарства правосуђа Републике Хрватске“, док се „Законом о извршавању заштитног надзора и рада за опће добро на слободи“³² прописује извршење поменутих алтернативних санкција, који је усклађен са Европским прописима. Потребно је још споменути да је 2009. године предвиђено акционим планом, због растеређења затворског система и смањења трошкова, увођење електронског надзора, с тим да је прва примена тзв. кућног притвора започела тек 2014. године услед непостојања одређених законских решења.³³

У Републици Хрватској Законом о пробацији³⁴ чланом 2. регулишу се пробацијски послови у циљу заштите друштвене заједнице од учинилаца кривичног дела, његове ресоцијализације и реинтеграције у заједницу утицањем на ризичне факторе који су повезани са чињењем кривичних дела али и за одлучивање о мерама осигурања присутности окривљеног, избору врста кривичних санкција и извршењу кривичних санкција које су изречене учиниоцу кривичног дела.

У Републици Црној Гори увођење алтернативних санкција учињено је исто путем измена и допуна Кривичног законика³⁵ и то на начин да је казна рада у јавном интересу прописана чланом 33, док је прецизирана чланом 41, а условна осуда са заштитним надзором прописана је и прецизирана члановима од 59 до 64. Законом о извршењу кривичних санкција³⁶ регулише се извршење условне осуде са заштитним надзором и извршење рада у јавном интересу.

³⁰ Министарство правде и државне управе, Више о радној верзији Закона о пробацији у извршењу ванзаводских санкција и мера на: <http://www.mpravde.gov.rs/obavestenje/1598/radna-verzija-zakona-o-probaciji-u-izvršenju-vanzavodskih-sankcija-i-mera.php>, 02.11.2013.

³¹ Казнени закон, Народне новине РХ, бр. 125/11, 144/12, 56/15 и 61/15

³² Закон о извршавању заштитног надзора и рада за опће добро на слободи, Народне новине РХ, бр. 128/99

³³ В. Министарство правосуђа Републике Хрватске, преузето са: <https://pravosudje.gov.hr/strategije-planovi-i-izvjesca/643>, 10.04.2015.

³⁴ Закон о пробацији, Народне новине РХ, бр. 143/12

³⁵ Кривични законик Црне Горе, Службени лист ЦГ бр. 70/2003, 13/2004 - испр. и 47/2006 и Службени лист ЦГ, бр. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 - др. закон, 40/2013, 56/2013 - испр., 14/2015 и 42/2015

³⁶ Закон о извршењу кривичних санкција Црне Горе, Службеном листу ЦГ, бр. 25/94, 29/94, 69/03, 65/04 и у Службеном листу ЦГ, бр.32/11.

У иницијалном периоду имплементације алтернативних санкција у Црној Гори покренут је пројекат по називом „Подршка реформи система извршења кривичних санкција у Црној Гори“³⁷ који је био спроведен у сарадњи са Републиком Немачком и Краљевином Холандијом уз помоћ Европске уније. Планирано окончање Пројекта је било до средине 2014. године, до је акценат Пројекта био усмерен на оспособљавање кадра за примену алтернативних санкција. Циљ овог пројекта представља јачање капацитета Министарства правде Црне Горе и Завода за извршење кривичних санкција како би се остварило ефикасније управљање системом извршења кривичних санкција и спровођење система алтернативних санкција, у складу са стандардима и најбољом праксом Европске уније, као и унапређење услова у затворима и смањење затворске популације. Потребно је још указати да се у законодавном систему Црне Горе још увек не предвиђа електронски надзор као алтернативна санкција. Почетком 2015. године, Влада Црне Горе је утврдила Предлог закона о извршењу казни затвора, новчане казне и мера безбедности³⁸, па ће се након усвајања овог закона у Црној Гори по први пут моћи примењивати електронски надзор.

У Босни и Херцеговини увођење алтернативних санкција потребно је сагледати кроз законодавство Федерације Босне и Херцеговине, Брчко дистрикта (у којем се увођење алтернативних санкција не разликује од Федерације) и кроз законодавство Републике Српске.

У Федерацији Босне и Херцеговине изменама и допунама Кривичног закона³⁹ уведене су алтернативне санкције на начин што се чланом 44. предвиђа „рад за опће добро на слободи“ (рад у јавном интересу), док се чланом 68. „увјетна осуда са заштитним надзором“ (условна осуда са заштитним надзором). Потребно је указати и на члан 43ц. (који се предвиђа од измена и допуна из 2011.г.) Кривичног закона којим се регулише извршење мере кућног затвора са електронским надзором, као једну од новина у систему алтернативних санкција којом се може заменити казна затвора у трајању до једне године.

Иако су реформе извршене још 2003. године, све до 2012. године није постојао пропис којим би био предвиђен поступак и начин извршења, односно све док није израђен „Правилник о извршавању рада за опће добро на слободи“.

У Републици Српској алтернативне санкције уведене су исто кроз измене и допуне Кривичног закона⁴⁰ и то чланом 34. предвиђа се „рад за опште добро на слободи“ (рад у јавном интересу) док се чланом 52. предвиђа условна осуда са заштитним надзором. За разлику од Федерације Босне и Херцеговине,

³⁷ Влада Републике Црне Горе, Подршка реформи система извршења кривичних санкција у Црној Гори, преузето са: www.gov.me/Najave/121474/Predstavljanje-projekta-Podrška-reformisistema-izvršenja-krivichnih-sankcija-u-Crnoj-Gori.html, 01.11.2013.

³⁸ Министарство Правде Црне Горе, Предлог закона о извршењу казни затвора, новчане казне и мера безбедности, преузето са: www.pravda.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rId,25.04.2015.

³⁹ Кривични закон ФБИХ, Службене новине ФБИХ, бр. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14 и 76/14

⁴⁰ Кривични закон Републике Српске, Службени гласник РС, бр. 49/2003, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 1/12 и 67/13

у Републици Српској не постоји мера кућног затвора са електронским надзором, али може се очекивати да ће у некој од наредних измена и допуна Кривичног закона бити уведена и тај вид алтернативне санкције, с обзиром да је Влада Републике Српске усвојила закључак којим је задужила Министарство правде РС да обави потребне анализе о оправданости и могућностима увођења електронског надзора.⁴¹

Закључна разматрања

Пораст криминалитета често доводи у питање ефикасност постојећих кривичних санкција и да ли постоји оправданост њихове примене у постизању сврхе кажњавања. Имајући на уму да казна затвора представља веома скупу казну казну, посматрано са економског аспекта, али и казну која може да има многе негативне ефекте, оправдано се у стручној јавности поставља питање њене ефикасности.

Након краћег разматрања сврхе кривичних санкција и значаја индивидуализације казне, у овом раду, размотрено је питање постепеног увођења алтернативних санкција. Посебно је разматрана проблематика извршења казне затвора без напуштања просторија у којима осуђени станује и рад у јавном интересу са аспекта да ове санкције могу имати позитиван ефекат како на осуђено лице тако и на друштво почев од уштедета у економском смислу (трошкови електронског надзора дупло мањи од затворских трошкова по осуђеном лицу), док од рада у јавном интересу друштво има директну корист без већих економских улагања у виду рада осуђеника. Значај алтернативних санкција не треба само посматрати кроз истицање само финансијских уштеда, јер позитивни ефекти се огледају и у избегавања негативног утицаја других затвореника, отклањање причињене штете или њено измирење и сл. Усавршавањем технологија, у смислу гпс система, микро камера и сл. могуће је очекивати даљи развој алтернативних санкција уз коришћење истих, јер хипотетички посматрано основано се може сумњати да је пре педесетак година било уопште идеје да ће технолошки бити могуће извести оно што је данас доступно, при чему се мисли на електронски надзор.

Краћим приказом имплементације алтернативних санкција у кривични систем Србије, Хрватске, Црне Горе и Босне и Херцеговине, могло се видети да је процес био исти, тј. да је био заснован на изменама и допунама постојећих кривичних закона и доношење нових правилника и закона како би се прецизирало извршење санкција, наравно уз надзор Европске уније и ОЕБС-а.

Током краћег разматрања ове проблематике, акценат је био на позитивним претпоставкама о алтернативним санкцијама са становишта осуђеног лица и друштва у глобалу, с тим да нису узети у обзир могући негативни ефекти (о томе ћемо се бавити у неком наредном истраживању), али ни оштећено лице (сем код рада у јавном интересу где осуђено лице може да ради на отклањању причињене штете или на њеном измирењу) јер индивидуални је став

⁴¹ Влада Републике Српске, Увођење електронског надзора, преузето са: <http://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mpr/Pages/default.aspx>, 14.05.2014.

како ће оштећени реаговати на сазнање о врсти изречене санкције и начину извршења исте од стране осуђеног. Недвосмислено сматрамо да постојеће кривичне санкције не треба „по сваку цену“ замењивати са неким алтернативама, осим када се сврха може са њима постићи, јер ипак сврха кривичних санкција представља сузбијање дела којима се повређују или угрожавају вредности заштићене кривичним законодавством, а мишљења смо да алтернативне санкције немају значајан утицај на генералну превенцију.

На самом крају, никако се не сме заборавити да је питање алтернативних санкција од велике важности и за преговарачко Поглавље 23. (Правосуђе и основна права) у преговорима Републике Србије са Европском унијом.

Литература:

1. Bošković, Milo, *Kriminologija*, Pravni fakultet u Novom Sada, Novi Sad, 2007.
2. Vlada Republike Srpske, Uvođenje elektronskog nadzora, preuzeto sa: <http://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mpr/Pages/default.aspx>, 14.05.2014.
3. Vlada Republike Crne Gore, Podrška reformi sistema izvršenja krivičnih sankcija u Crnoj Gori, preuzeto sa: <http://www.gov.me/Najave/121474/Predstavljanje-projekta-Podrska-reformi-sistema-izvršenja-krivicnih-sankcija-u-Crnoj-Gori.html>, 01.11.2013.
4. Delić, Nataša, *Zabrana (isključenje) ublažavanja kazne u određenim slučajevima*, CRI-MEN (I) 2/2010, str. 228–245.
5. Đorđević, Đorđe, *Kazneni okviri u Predlogu novog Krivičnog zakonika*, u Zborniku Nove tendencije u nauci krivičnog prava i naše krivično zakonodavstvo, Zlatibor, 2005., str. 130 - 147.
6. Zavod za statistiku Republike Srbije, *Statistički kalendar Srbije za 2015.g.*, Beograd, 2015.
7. Zakon o izvršavanju zaštitnog nadzora i rada za opće dobro na slobodi Republike Hrvatske, Narodne novine RH, br. 128/99
8. Zakon o izvršenju vanzavodskih sankcija i mera, Službeni glasnik RS, br. 55/2014
9. Zakon o izvršenju krivičnih sankcija Crne Gore, Službenom listu CG, br. 25/94, 29/94, 69/03, 65/04 i u Službenom listu CG, br.32/11.
10. Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnoj pravnoj zaštiti maloletnih lica, Službeni glasnik RS, br. 85/2005.
11. Zakon o probaciji Republike Hrvatske, Narodne novine RH, br. 143/12
12. Zakon o radu, Službeni glasnik RS, br. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013 i 75/2014
13. Janković, Sretko, *Pretpostavke za individualizaciju kazne*, Bilten Apelacionog suda u Beogradu, 2012., preuzeto sa: <http://www.bg.ap.sud.rs/images/pretpostavke%20za%20individualizaciju%20kazne19.10.2012.pdf>, 20.03.2015.
14. Kazneni zakon, Narodne novine RH, br. 125/11, 144/12, 56/15 i 61/15
15. Krivični zakon Republike Srpske, Službeni glasnik RS, br. 49/2003, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 1/12 i 67/13
16. Krivični zakon FBiH, Službene novine FBiH, br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14 i 76/14
17. Krivični zakonik Crne Gore, Službeni list CG br. 70/2003, 13/2004 - ispr. i 47/2006 i Službeni list CG, br. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 - dr. zakon, 40/2013, 56/2013 - ispr., 14/2015 i 42/2015

18. Krivični zakonik, Službeni glasnik RS, br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09 i 121/12, 104/2013 i 108/2014
19. Lazarević, Ljubiša, *Individualizacija krivičnih sankcija i njeno mesto u politici suzbijanja kriminaliteta*, Zbornik: Utvrđivanje činjeničnog stanja, izricanje i izvršenje krivičnih sankcija, Budva, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 1998., str.97-108.
20. Maljković, Marija, *Alternative kazni zatvora*, Socijalna misao, vol.18, br.2, 2011., str. 9-22.
21. Ministarstvo pravde i državne uprave, Više o radnoj verziji Zakona o probaciji u izvršenju vanzavodskih sankcija i mera na: <http://www.mpravde.gov.rs/obavestjenje/1598/radna-verzija-zakona-o-probaciji-u-izvršenju-vanzavodskih-sankcija-i-mera.php>, 02.11.2013.
22. Ministarstvo Pravde Republike Srbije, Alternativne sankcije, preuzeto sa: <http://www.mpravde.gov.rs/vest/7901/otvorena-poslednja-kancelarija-za-alternativne-sankcije.php>, 12.03.2015.
23. Ministarstvo pravde Republike Srbije, Zakonska regulativa, www.uiks.mpravde.gov.rs/cr/articles/zakonska-regulativa/, 29.10.2013.
24. Ministarstvo Pravde Crne Gore, Predlog zakona o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mera bezbednosti, preuzeto sa: www.pravda.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rId, 25.04.2015.
25. Ministarstvo pravosuđa Republike Hrvatske, preuzeto sa: <https://pravosudje.gov.hr/strategije-planovi-i-izvjesca/643>, 10.04.2015.
26. Nacionalna strategija reforme pravosuđa za period 2013-2018. godine usvojena od strane Narodne skupštine Republike Srbije 01. juna 2013. godine
27. Politika onlajn, članak pod nazivom „Srpski zatvorenik košta 15 evra na dan”, preuzeto sa: <http://www.politika.rs/rubrike/Hronika/Srpski-zatvorenik-kosta-15-evra-na-dan.lt.html>, 28.10.2013.
28. Politika onlajn, članak pod nazivom: „Kriminalna infekcija je u zatvorima neizbežna”, <http://www.politika.rs/rubrike/Sta-da-se-radi/Kriminalna-infekcija-je-u-zatvorima-neizbezna.sr.html>, 29.10.2013.
29. Pravilnik o izvršenju kazne rada u javnom interesu, Službeni glasnik RS, br. 20/2008
30. Pravilnik o izvršenju uslovne osude sa zaštitnim nadzorom, Službeni glasnik RS, br. 20/2008
31. Pravilnik o načinu izvršenja kazne zatvora u prostorijama u kojima osuđeni stanuje, Službeni glasnik RS, br.64/10
32. Pres onlajn, članak pod nazivom: „Elektronski nadzor šteti 8,76 miliona evra godišnje”, <http://www.pressonline.rs/info/politika/146573/elektronski-nadzor-stedi-876-miliona-evra-godisnje.html>, 28.10.2013.
33. Radio televizija Srbije, reportaža pod nazivom: „Alternativne sankcije - uštede u budžetu”, <http://www.rts.rs/page/stories/ci/story/124/alternativnesankcije.html>, 01.11.2013.
34. Srzentić, Nikola, Stajić, Aleksandar i Lazarević, Ljubiša, *Krivično pravo Jugoslavije (opšti deo)*, Savremena administracija, Beograd, 1995.
35. Stojanović, Zoran, *Krivično pravo (opšti deo)*, Pravna knjiga, Beograd, 2010.
36. Strategija za reformu sistema izvršenja zavodskih sankcija u Srbiji, Ministarstvo pravde Republike Srbije, Beograd 2005.
37. Udruženje sudija prekršajnih sudija Republike Srbije, Alternativne sankcije – kazna rada u javnom interesu – analiza problema sa akcionim planom i preporukama za unapređenje, Bilten br.3, Beograd, 2012.

IMPLEMENTATION OF ALTERNATIVE SANCTIONS IN THE CRIMINAL SYSTEM OF SERBIA WITH EMPHASIS TO THE COUNTRIES IN SURROUNDING

Summary: The issue of alternative sanctions in recent years is gaining increasing importance, particularly in countries where they are relatively recently introduced in the legal system. In a brief reviewing of these issues, in this paper we consider the purpose of the punishment and the need for better individualization of criminal sanctions. In the criminal legislation of Serbia there is a wide range of criminal sanctions, which significantly simplifies the court's decision concerning the selection, type and level of sanctions, for each specific case, but the introduction of alternative criminal sanctions expands the possibility of even greater individualization and many other positive effects for society and for the convicted, and therefore are reduced (or eliminated) the possible negative effects of the existing criminal sanctions. In this paper we analyzed the ways that gradually introduced alternative sanctions in the existing criminal justice system of Serbia, Croatia, Montenegro and Bosnia and Herzegovina, through shorter comparative view.

Key words: alternative criminal sanctions, community service, imprisonment without leaving the premises, electronic surveillance, economic cost effectiveness